

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה סליחות

הכנה לסליחות

ע"פ ספר שובה ישראל על עניני אלול וימים נוראים,

מהגאון הרב אליעזר שמחה לייף שליט"א ראש הישיבה הגדולה של סאות' מאנסי, נכתב ע"י הרב יהודה הכהן טשעסיר שליט"א

בלבוש (סי' תקפ"א) כתב וז"ל סדר הסליחות שנתקנו, כולם על סדר התפלה של כל היום, כי הפסוקים שקודם הסליחות הם כנגד פסוקי דזמרה, והסליחות עם הי"ג מדות שאומרים בין כל אחת ואחת הם במקום תפלת י"ח, שעיקר התפלה הוא י"ג מדות, ואח"כ נופלים על פניהם כמו אחר כל התפילות ומסיימין ואנחנו לא נדע, לכך אומרים אחריהם קדיש שלם עם תתקבל כמו אחר גמר כל תפלות השנה, עכ"ל. דהיינו דבימי הסליחות ניתוסף לנו תפילה שלימה כמו שחרי"ת מנחה וערבית. וגם יש להמליץ דבר זה במה שאומרים בסליחות (סליחה ב) 'כהגון מדות ובתפלה שלם', ד"ל דר"ל דהיי"ג מידות הם תפילה שלם. ועכ"פ מבואר דסליחות הם כתפילה שלימה לבד מן שאר התפילה.

ויש להוסיף בזה ע"פ הא דאיתא בגמ' מגילה (דף לא ע"ב), תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ובמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא, אמר אביי ואיתמא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה, ע"כ. וזה מקור מנהגו שקוראים פרשת נצבים קודם ראש השנה, ופרשת כי תבא קוראים בדרך כלל קודם הסליחות.

והנה כתיב בפרשת כי תבא (כט פסוק א - ג) "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהם אתם ראי את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו. המסות הגדלת אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים ההם. ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה וגו'", והתורה ממשיכה בכל הטובות שעשה הקב"ה לישראל במדבר. ויעוין שם ברש"י ולא נתן ה' לכם לב לדעת - להכיר את חסדי הקדוש ברוך הוא ולידבק בו, ע"כ. והיינו דביום ההוא נתגלה להם לישראל ההכרה של הטובות שעשה הקב"ה עם עמו ישראל, וצ"ע מה נעשה ביום ההוא. ונראה דהרי נתחדש ביום ההוא התוכחה, ושמעו ממרע"ה כל החטאים שעשו במשך הארבעים שנה שבמדבר, ורק אז הכירו בגודל טובת הבורא עליהם, והבינו השגת הניסים יותר, דנתחדש בזה השנה חדשה בהכרת הטוב לכל הניסים.

והנה כתיב (בראשית ב) "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה". ופירש רש"י שרק לאחר שהכיר אדם בטובת הגשמים והתפלל עליהם ירדו גשמים. והיינו שתפילה הבאה בתורת הכרת הטוב היא תפילה המועילה והרצויה ביותר אצל הרבש"ע.

וכן מי ששומע את התוכחה ועי"ז הוא בא להכרה בטובת הבורא עולם, יחד לבבו בקרבו על כל החטאים שעשה, דאיך היה יכול למרוד בהקב"ה שעושה לו את כל הניסים האלו. וזהו מש"כ "והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי וגו'" (דברים כט, יח). והיינו שמי שאע"פ ששמע את התוכחה אינו מכיר בטובת הקב"ה, ועל כן אינו ירא, באדם זה כתיב (שם פסוק ט) "לא יאבה ה' סלוח לו וגו'". ורק אם יש לו פחד ומורא ע"י שהוא מכיר הטבת הבורא, אז יא לו סליחה כשיתפלל.

ועל כן קוראים בפרשת כי תבא קודם הסליחות, דבזה יבא לידי פחד והכרה בטובת הקב"ה. ולפני ר"ה קוראים בפרשת נצבים לומר שאם יפחד יהא לו סליחה ע"י תפילה הבאה עם הכרת טובת השי"ת [וכאמור אף הסליחות הם 'תפילה'].

ה"ר אליעזר שמחה לייף שליט"א עם הרב יהודה טשעסיר

עלה ראש

שכח מעין המאורע בליל ראש השנה

ע"פ ספר שערי מועד על ימים נוראים מאת הגאון הרב שאול כ"ץ שליט"א

בחיי אדם (כלל כ"ד ס"י) כתב חידוש גדול בשם הגאון מוהר"ר אבלי פסוועליר, שאם טעה בליל ראש השנה ולא אמר המלך הקדוש, אינו צריך לחזור, כדין טעה ולא הזכיר יעלה ויבא בליל ראש חודש דק"ל (סימן תכ"ב) שאינו צריך לחזור. וכפשוטו כוונתו בזה כמו שהבינו המ"ב בשער הציון (סימן תקפ"א סק"ד) והבית הלוי (ח"א סימן מ"ב סו"ד), שהרי בזמן שקידשו ב"ד את החודש לא קידשוהו בלילה וא"כ נמצא דלא חלה קדושת ר"ה עד היום.

אמנם בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות סימן י"ח) ובשו"ת אג"מ (או"ח ח"א סימן ק"ע) כתבו דודאי גם החיי אדם מודה דבלא הזכיר של יו"ט בערבית מחזירין אותו, וכל דבריו הם רק כלפי המלך הקדוש, כי מאחר שאין מקדשין את החודש אלא ביום, אין נכנסין לדין אלא ביום למחר, וזה שאמרין בעשיית המלך הקדוש איתא ברש"י ברכות (דף יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם, וא"כ לא שייך זה אלא למחר שנכנסים אז לדין, וכן להלן בשאר ימי תשובה אף בלילות, אבל בליל א' של ר"ה שעדיין לא נכנסו לדין דהא לא קידשו החודש עדיין אין צורך בעצם לומר המלך הקדוש, ורק לכתחלה אומרים אותו.

ונראה שיש ד' נפק"מ בין הבנת המשנה ברורה להבנת האגרות משה: א) מי שהתפלל של חול בליל ר"ה, לפי הבנת המ"ב והבית הלוי ככוונת החי"א יצא בזה, אמנם להאג"מ פשוט שלא יצא. ב) לענין ליל יו"ט שני, דלהמ"ב ה"ה בליל ב' דר"ה, כמו בר"ח גופא, שהרי יום שני של ר"ה הוא מצד הספק שמא לא קידשו את יום ראשון, ונמצא דגם בליל שני אין מקדשין, אמנם למש"כ האג"מ המלך הקדוש מעכב, אחר שכבר התחיל השי"ת להתנהג כמלך, ולכן כתב שם דפשוט דליל ב' דר"ה לא גרע משאר עשרת ימי תשובה דסו"ס כבר התחיל להתנהג כמלך, [והש"ד חמד שם דן בזה]. ג) אם התפלל

האון מוהר"ר אבלי פסוועליר זצ"ל

המשך בעמוד 3

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
7:57	ג' כוכבים קטנים רצופים	8:57/9:42	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	6:59	הדלקת נרות	1:27	מנחה גדולה (גר"א)
8:28	ע"ב דקות	10:18/10:46	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א	7:17	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	4:05	ט' שעות (להתחלת סעודה)
8:39	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות	12:53	חצות (סעודת שבת להב"ח)	6:54-7:54 (וי"א 6:57-7:57)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	4:37	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
8:51	צאה"כ אכטיל (שמירת היום)	7:15	שקיעת החמה	7:55	זמן קר"ש של ערבית (לעב"ת ולפני הסעודה)	6:22	פגל המנחה (גר"א מג"א לפי אופק)

מנהגים במוני סליחות: נוהגים (בני אשכנז) להתחיל אמירת סליחות במוצ"ש אחר חצות הלילה או באשמורת (ואין להקדים אמירת י"ג מידות קודם חצות זולת בשעה"ד ממש). אלו האומרים סליחות ביום ראשון אי"צ לדלג הפזמון במוצאי מנוחה כי כל יום ראשון נקרא מוצ"ש. לכתחילה יש להקדים סליחות בכל יום באשמורת או עכ"פ להתחיל קודם הנץ החמה שהוא סוף אשמורת להגר"א.

תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל וגו' הקהל את העם וגו' (דברים לא, יא-יב).
המלך היה קורא מתחילת 'אלה הדברים' (ש"י).

בגליון שופטים כתב הרב יהודה ראטה להוכיח דמלכות בית חשמונאי לא היה להם דין מלך משום קרא ד"שום תשים עליך מלך", ורק נהגו בהם כבוד מלכות מטעם מלכות דעלמא ומשום כבוד המלכות, ולא משום מצות המלך עצמו. והוכיח כן מהא דנקטו תוס' (סנהדרין כ, ב) בסוף דבריהם דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום, וכן מהא דאיתא ברמב"ם (מלכים א, ח) נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל וכו' הרי זה מלך וכל מצות המלך נוהגות בו. וביאר בזה הא דאמרו תוס' (כתובות יז, א) דאע"פ דאגריפס לאו מלך גמור היה מ"מ נהגו בו כבוד כמלך גמור.

ובודאי צריכין לומר בשיטת התוס' דאגריפס לא היה ראוי למלוכה משום דלא היה אביו ואמו מישראל אם יש צורך אפשר למחוק הסוגריים, אבל כל זאת בנוגע לדין מלך ישראל שצריכין לשום לכתחילה משום קרא דמקרב אחר, אבל אם עמד מעצמו ומלך בזרוע, הגם שלא עשה כדן מ"מ יש לו דין מלך וחייבין בכבודו ואין כבודו מחול כדאיתא להדיא בכתובות שם, דהא התם קאי הגמרא על אגריפס שעבר מפני הכלה ושבוהו חכמים, ומקשה הגמרא היאך היה מותר לעשות כן הא אין כבודו מחול משום

קרא דשום תשים. ובעל כרחך הא דחידשו התוס' בסנהדרין בתירוץ החמישי שלא נאמרה פרשת המלך רק במי שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום, אינו קאי על פרשת המלך דפרשת שופטים [שם נאמר קרא דשום תשים], אלא על פרשת המלך דכתיב בשמואל בדיני מלך פורץ גדר, דפליגי שם רב ושמואל אם נאמרו דינים אלו דוקא או רק לאיים. וכן צריכין לומר לדעת הרמב"ם, דלדין מלך שפיר היה מלך אפילו אם מלך מעצמו, ורק לענין כל מצות המלך נוהגות בו בעינן דוקא שימלוך ע"י נביא.

אברהם אורי

הרב משה בלוי זצ"ל עם הרב ד"ר יצחק (בן הג"ר שלמה) ברייער ז"ל

***

מנהג רבני אשכנז בטבילה

בענין אם רבני אשכנז האחרונים נהגו לטבול במקוה, כדאי להעתיק מה שנדפס בספר בית ישראל השלם מאת הג"ר ישראל טויסיג (ח"ח עמ' ל): אמר

המו"ל: שמעתי מאחי הר"ר משה שמואל שליט"א, שסיפר לו הרב ר' משה בלוי זצ"ל, שפעם אחת בא לפרנקפורט בערב חג השבועות, ורצה לטבול במקוה, ומצאו נעול. שאל: המפתח ביד מי? ענוהו: אצל הרב הג"ר שלמה ברויאר ... בא לו אצל הרב וביקש ממנו את המפתח. אמר לו הרב: אני נותן לך את המפתח, אך תחילה אספר לך מעשה שהיה אצל חותני הרב ר' שמשון רפאל הירש זצ"ל בימי כהונתו בקהילה זו. פעם אחת בא אליו רב ממדינת רוסיה, וביקש ממנו את המפתח למקוה. אמר לו חותני זצ"ל: אני מוכן לתת לך את המפתח, אך עלי להזהירו, שאם יודע הדבר לאחת מנשי הקהילה, שאיש אחד ממדינת רוסיה טבל במקוה, ובגלל כן תימנע מליך, הרי האחריות מוטלת על כב'. כאשר שמע הר"ר משה בלוי את הדברים האלה סירב לקבל את המפתח והלך לטבול בנהר מיין. עכ"ל.

פירוש שלמה פרידמאן אורי

***

טעם שאין ברכה אחרונה על ריח

אודות מה שהביא הר"ר צבי פינקלשטיין שליט"א (גליון פ' עקב) דברי המלבי"ם בהבדל בין ברכה ראשונה לאחרונה, והרחיב כדרכה של תורה. רצוני להוסיף אשר לדבריו יש לתת עוד טעם למה על ריח טוב נתקנה ברכה ראשונה בלבד ולא ברכה אחרונה, משום שכלתה הנאתו מיד ואין שום הנאת מעיים ושביעה אחר גמרו.

נפתלי אורי

מנהגי אשכנז בימים הנוראים

מלוקט מקונטרס מנהגי ק"ק יוצאי אשכנז ע"י הרב חיים לעזוי שליט"א

אלול

(א) בחודש אלול אין אומרים בציבור לדוד ה' אורי.

(ב) מר"ח אלול בברכת מגן אבות מתחיל הש"ץ מהקטע לפני נעבוד ביראה ופחד. ואומרים אותו בניגון ימים נוראים.

סליחות

(ג) מוצ"ש סליחות אומרים 'והוא רחום' לפני תפילת ערבית בניגון מיוחד [מנהג זה היה נפוץ בכמה קהילות והוזכר במדרש פינחס וכן הוא בקצה המטה על המט"א (סימן תקפא ס"ק מד) שהיו מנגנים בניגון ימים נוראים, ובשרשי מנהגי אשכנז (חלק א)].

(ד) היורד לפני התיבה לסליחות מתפלל גם מעריב שלפניה וכן שאר התפילות [הרמ"א (סימן תקפא סעיף א) כתב שיש מקומות נוהגים להתפלל כל היום. ובמשנ"ב (ס"ק יג) הוסיף דיש אומרים אף ערבית שלפניו].

(ה) מתחילים הסליחות עם אדון עולם [ראה הגהות חות יאיר למנהגי וורמישא (חלק א סימן קלא), וכן הוא בכל סדרי הסליחות שבאשכנז], ואין אומרים אשרי.

(ו) אומרים חצי קדיש אחר אמירת 'לך ה' הצדקה'.

(ז) הנוסח כמו שהודעת לענין מקדם 'וכן כתוב', ולא כמו שכתוב [כן הוא בסליחות אשכנז מפורשות ע"י ר' שמעון שוסטר ודלא כנדפס ברעדעלהיים].

(ח) בודוי אומרים אבל אנחנו חטאנו [ואין אומרים אבותינו חטאנו].

ראש השנה

(ט) הש"ץ אינו אומר לעילא ולעילא רק בראש השנה ויו"כ. [במהרי"ל כתב שכופלין לעילא בכל שלש רגלים נוסף על ר"ה ויו"כ. ובלבוש (סימן תקפב סעיף י) כתב שכופלין לעילא בכל התפילות של ר"ה ויו"כ. ודייק האליה רבה (ס"ק יח) שבשאר עשיית אין כופלין. ובמט"א (סימן תקפב סעיף א) ובמשנ"ב (ס"ק טז) כתבו שכופלין לעילא בכל עשיית].

(י) בקדיש יתום וקדיש דרבנן אין אומרים לעילא לעילא כלל.

(יא) בראש השנה במנחה אין אומרים לעילא ולעילא.

(יב) הציבור אומר רק וכתוב ובספר, אבל זכרנו ומי כמוך אומר רק הש"ץ.

(יג) אומרים וכתוב לחיים טובים בני ברייתך, ואין אומרים 'כל בני ברייתך [בלבוש (סימן תקפב סעיף ה) כתב שיש מדלגין טובים' כדי שיהיה ה' תיבות כנגד ה' חומשי תורה, ועל זה תמה הלבוש שאם רוצים לדלג ידלגו תיבת כל, והלבוש עצמו סובר שאין לדלג כלל].

(יד) אחר שהש"ץ חוזר ואומר וכתוב לחיים טובים וכו' עונים הציבור, אמן.

עשיית יו"כ

(טו) בשבת שובה אין אומרים צדקתך (מהרי"ל הלכות עשיית אות ד, דלא כרמ"א סימן תרב).

(טז) הפטרת שובה עד יכשלו בם, ומוסיפים פסוקי יואל מתקעו שופר ואין מתחילים וה' נתן קולו הנדפס בחומשים (ע"פ מהרי"ל הלכות עשיית אות ג וראה במשנ"ב סימן תכח ס"ק כג).

(יז) בסליחות ערב יו"כ נוהגין להאריך כמו בערב ראש השנה [הגהות מהרי"ל (ערב יו"כ אות א). והרמ"א (סימן תרד סעיף א) כתב שיש נוהגין שלא לומר הרבה סליחות ויש מקומות שמרבין והכל לפי המנהג. ובשערה"צ (ס"ק יא) כתב בשם הש"ל"ה שזה תלוי אם הלילה נחשב כיו"ט].

(יח) פותחין את הארון לשני פזמונים בערב ר"ה וערב יו"כ.

סוכות

(יט) כשמנענעים הלולב, אין מכססין בעלים, רק מוליך ומביא (ספר המנהגים בשם ר"א שטיין). ואין פונים לצד שמנענע (ראה משנ"ב סימן תרנא ס"ק לו בשם מהרי"ל ובביכורי יעקב שם ס"ק לו).

(כ) אין אומרים צדקתך בסוף חודש תשרי עד ב' מרחשון כיון שאין אומרים תחנון [הגהות על מהרי"ל (סוף מנהגי שמחת תורה) שכן המנהג בק"ק פרנקפורט, וכן כתב במחזור ויטרי (מנהגי חול), וראה שומר ציון הנאמן (חלק א)].

בחיודשי הגר"ט (בבא בתרא סימן קעז) כתב לפרש הטעם שאי אפשר לדון "חזקה מעיקרא" בממונות וז"ל:

ונראה לבאר טעם הסוברים דחזקת מר"ק לא הוי חזקה דמעיקרא, דלא שייך חזקה דמעיקרא רק היכא דמספק"ל בגוף הדבר אם דבר זה נשתנה או לא ככה"ג מוקמינן אחזקה דלא נשתנה, בין בחזקת הגוף כגון דמספק"ל אימתי נעשה המום אז אמרינן דלא נשתנה עד עכשיו, ובין בחזקת איסור והיתר כגון דמספק"ל אם נתקדשה או לא, אמרינן דלא נשתנה ועדיין פנויה היא, וכן אם מספק"ל אם נתגרשה או לא, אמרינן דלא נשתנה ועדיין היא אשת איש, אבל אם מספק"ל אם הדבר של זה או של זה, לא שייך החזקה דלא נשתנית, דהא לא נעשה שינוי בגוף הדבר שחזקה דמעיקרא תוכיח לנו שלא נשתנה.

נראה מדבריו ששונה הוא השינוי שנעשה באשה כשהיא יוצאת מחזקת פנויה לארוסה, מהשינוי שנעשה בממון כשיוצא מרשות ראובן לרשות שמעון, שבציור הראשון חל שינוי באשה, ואילו בשני לא חל שינוי בממון, כלומר מעיקרא ממון דראובן והשתא ממון דשמעון, אבל טבעא מיהא חד הוא.

ולכאורה יש לדון בדבריו, הדנה איתא במדרש שהביא רש"י בפרשת חיי שרה (כג, יז) עה"פ ויקם שדה עפרון - תקומה היתה לו שיצאה מיד הדיוט ובאה ליד מלך, ולכאורה מבואר שחל השתנות בהגדרת השדה ע"י שיצא מרשות הדיוט לרשות מלך. אלא שרש"י עצמו מעיד שם שאין זה פשוטו של מקרא, ואם כן אין משיבים מן הדרוש.

ועד"ז יש לדחות גם מה שנראה מדברי המהר"ל (נתיבות עולם נתיב התשובה פרק ה הובא בגליון עלים לקראת פורים תשפ"ג) שכתב וז"ל, התבאר כמה פעמים, כי הממון של אדם ג"כ נחשב חלק האדם כמו שאמרו חכמים פעמים הרבה (ב"ק קיט, א) הגוזל את חברו שוה פרוטה כאלו נוטל

את נפשו. ועוד אמרו (סוטה יב, א) הצדיקים חביב עליהם ממון שלהם יותר מגופם, עכ"ל. וראה זו יש לדחות בתרתי, חדא דאין מביאים ראיה מן הדרוש, ועוד כי מדברי מהר"ל מבואר רק שהממון נחשב חלק האדם, אבל אולי אם אנו דנים על הממון לא נשתנה הגדרתו בזה שהוא חלק מאדם זה, וצריכים לזה דקות המחשבה.

עוד עלה בדעתי לומר דמהא שחייבים לאבד את ממונו של עמלק, יש להוכיח שחל דין בממון שהוא ממון עמלק הטעון מחייה. אבל גם זה בורכא, שכן שם הדין הוא מצד הגברא, שיש למחות את זכרו של עמלק, וכל זמן שממונו קיים עדיין זכרו קיים, אבל אינו מצד החפצא של הממון שהוא מילתא דאיסורא ש"נפסל" ע"י שהוגדר כממונו של עמלק. ובפרט לפי מה שכתב העונג יום טוב בהקדמתו שכל זמן שעדיין נשאר עמלקי אחד בעולם אין חייבים לאבד את ממונו כיון שעדיין זכרו קיים, פשוט שכל עיקר דין איבוד ממונו הוא רק לאבד את זכרו.

וגם מהא דגבי עיר הנדחת יש דין של "כל שללה תקבץ - ושרפת" אין להוכיח שממון עיר הנדחת מוגדר כממון פסול הטעון שריפה מצד עצמו, דשם הטעם כמו שכתבו הראשונים "כדי שייודע לכל שלשם הקב"ה חרבתם את העיר ולא ליהנות מממונם", ואם כן מה שטעון שריפה הוא דין בכיצד יש לענוש אותם ולא מצד שהגדרת הממון מחייבת שריפה.

אולם גם בעניני הלכה מצינו חילוקי דינים מצד הבעלות של הממון:

חדא דתנן בריש פרק יא ממסכת נגעים "בגד של עכו"ם אינו מטמא בנגעים", הרי דבגד של עכו"ם מוגדר באופן אחר מבגד של ישראל. וכן יש להוכיח מבתי

עכו"ם שאינם טמאים בנגעים. דלכאורה נראה מזה שזה שהבית או הבגד משתייך לעכו"ם משנה את הגדרתו לגבי קבלת טומאת נגעים.

אלא שהעירני בזה ידידי הרה"ג ר' יעקב הכהן באטניק שליט"א על מש"כ בספר הר אפרים (הוריות סימן ט) וז"ל, האי דין דאין בתי עכו"ם מטמאין בנגעים, אין זה חסרון בעצם הבית כמו בבית שאין בו אבנים ועצים ועפר, אלא הוא דין בטומאת הכהן שאין הכהן יכול לטמאות בשעה שהוא ברשות עכו"ם, לפיכך אם נתגיייר או מכרו לישראל הרי זה מטמא, עכ"ל. לפי דבריו אין חילוק בהגדרת הבית, אלא שהוא דין מצד הבעלים שאין הכהן מטמא את הבית שהוא ברשות עכו"ם. ואם כן דומה לכל המצוות שצריך "לכם" שפשוט שהוא מצד שכדי לקיים המצוה צריך שיהיה שלו, אבל אין משם ראיה שהגדרת החפצא של הממון משתנה מצד הבעלות. ויש לצדד לגבי הדין שפירות עכו"ם אינם טבל, שגם זה מלתא דחובת גברא ולא מצד הגדרת עצם החפצא. וכן יש לומר לענין בהמת עכו"ם שאינה קדושה בבכורה, כדתנן ריש פ"א ופ"ב דבכורות, ולכל הדומה לזה.

אמנם יש להוכיח מדברי הריטב"א (עבודה זרה עה, ב) בשם הירושלמי (פ"ה הלכה טו) שהטעם לטבילת כלי עכו"ם הוא משום שיצאו מרשות גוי לרשות ישראל, דומיא דגירות שיצא מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל. הרי שחל דין בחפצא של הכלים אם הוא מוגדר ככלי עכו"ם או כלי ישראל. העירני לזה ידידי הרה"ג ר' משה ברוך קופמאן שליט"א.

היושב מצד ימין הוא הגאון רבי ראובן טרופ בנו של הגר"ט זצ"ל

ברם, מכל המקורות הנ"ל הוכחנו רק דממון ברשות עכו"ם חלוק מרשות ישראל, כמו שמצינו בנגעים שנתמעטו בגדי ובתי עכו"ם, וכן פירות עכו"ם, ובהמת עכו"ם, וכן כלים שהם ברשות עכו"ם, וכן המדרש שהובא ברש"י שיצא מרשות עפרון לרשות אברהם. אבל עדיין לא נתברר אם חפץ שהוא ברשות שמעון מוגדר באופן אחר מחפץ שהוא ברשות ראובן.

כשהצעתי מקצת מדבריי הנ"ל להרה"ג ר' ישע"י לפקוביץ שליט"א, ר"מ ישיבת קרן התורה, הגיב:

הנה ודאי מה שהוא בתוך רשותו של אדם יש לו השפעה ממנו, וכדאיתא בגמרא (פסחים קיב, א) כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. אולם אין זה סתירה לסיוד דבריו של הגר"ט, כי ודאי כמו שכתבת שיש חילוקים מצד מה שהממון הוא ברשות של אחד לענין נגע וכו', אולם כד נעיין בדבר נראה כי הגדר הוא בשני שלבים, א. שהוא נכנס לרשות עכו"ם, ב. אחר שנכנס לרשות עכו"ם נשתנה דין הממון. אולם השתנות הדינים אינו עצם הכניסה לרשות עכו"ם. ומה שאנו דנים עליו [מצד חזקה דמעיקרא] הוא הכניסה לרשות העכו"ם, ורק אח"כ ממילא חל עליו דינים מיוחדים. ולכן אין אנו יכולים כלל לדון בחזקה דמעיקרא, שהרי זה יסוד מוסד שאין דנין חזקות אלא על הנידון שבא לפנינו, ואע"פ שבתולדה מהנידון הזה יצא נפק"מ לכמה דינים אחרים, מכל מקום למשנת"ש שאי אפשר לדון החזקה על עצם הכניסה לרשות אחרים, כיון שלא נשתנה החפצא, ממילא אע"פ שלאחר מכן חל שינויים, שגוף הנידון אינו על השתנות החפצא, אי אפשר לדון בו חזקה דמעיקרא. ועיין באבני נזר (יו"ד סימן שמא) והדברים עתיקין. אך לא כן הוא לגבי חזקת פנויה, שכן הנידון שם הוא אם חל באשה "יחוד ורשות של איש ישראל", וזה חלות בעצם האשה, שהיא אשת איש, כי זהו הפירוש של "יחוד ורשות", שיש כאן אשה שמציאותה היא אשת איש. ונמצא שזה עיקר הנידון של "כניסה לרשותו", ומש"ה שפיר יש לדון בחזקה דמעיקרא ודו"ק.

קפ"ח ס"ו, ס"ז) שאם יש חיוב לאכול סעודה חוזר אם לא הזכיר יעלה ויבא, ולפי מה שכתבו הפוסקים דבליל ר"ה אסור להתענות ויש חיוב סעודה (מ"ב סימן תקצז שם סק"ה) א"כ בדין הוא שצריך לחזור. אמנם יש לדון לדעת החיי אדם, שמא ברכת המזון בליל ר"ה לא חמיר מתפילת ערבית גופה. ונראה דלדעת המ"ב לא יחזור, דאף שלא הזכיר כלל של יו"ט בברכת המזון מ"מ יצא, בדומה למי שלא הזכיר כלל יו"ט בתפילה שאינו חוזר. אמנם למש"כ האג"מ, דברי החיי אדם הם סברא דוקא כלפי "המלך הקדוש" ולא לגבי עיקר הזכרת יו"ט בתפילה, וה"ה בברכת המזון אם לא הזכיר של יו"ט לא יצא.

המשך מעמוד 1 שחרית ביום א' דר"ה קודם הנץ ושכח לומר המלך הקדוש, כתב האג"מ שלכאורה לא יחזור, דלא דמי לר"ח, שבר"ח חוזר משום דבדיעבד אם קדשו משעלה עמוד השחר קודם הנץ נמי מקודש, אבל בר"ה, כיון דלכתחילה צריך לקדש החודש דוקא אחר הנץ ככל דבר שצריך ביום, ודאי לא קדשו מעולם קודם הנץ, וא"כ ממילא לא נכנסו ב"ד של מעלה לדין עד אחר הנץ. אבל סיים דמ"מ מסתבר שחוזר דאין לחלק משאר היום כיון שהוא בדין יום גם קודם הנץ, והניח הדבר בצ"ע לדינא ע"ש. אמנם כל זה לשיטתו, משא"כ לדעת המ"ב פשוט דביום צריך לחזור כדון ר"ח. ד) אם שכח יעלה ויבא בברכת המזון, קי"ל (סימן

Rabbi Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

One of the highlights of the *tefillos* of the Yamim Nora'im are the 13 Middos of Rachamim, introduced in *siddurim* and *machzorim* by "ועיבור ה' על פניו ויקרא" followed by "Hashem, Hashem..." and ending with "v'nakeh." (During *krias haTorah* on a *taanis*, the *tzibbur* says this in unison as well.) Hashem told Moshe Rabbeinu that when His 13 Middos are invoked, the *tefillah* will not be spurned (*Rosh Hashanah* 17b).

Interestingly, there are four opinions about how to calculate the number of Middos.

Tosfos' Opinion Tosfos (ad. loc.), citing Rabbeinu Tam, says that the first words ("Hashem Hashem") are actually two Middos, the first "Hashem" implying Hashem's mercy before someone sins; the second, His mercy after teshuvah takes place. According to this opinion we calculate the Middos as follows:

- 1) Hashem 2) Hashem 3) Keil 4) Rachum 5) Chanun 6) Erech apayim 7) Rav chesed 8) emes 9) Notzer chesed l'alafim 10) Nosai ovon 11) [nosai] pasha 12) [nosei] chataah 13) v'nakeh.

The *trop*, which pauses after the word "Vayikra," supports Rabbeinu Tam's opinion.

However, other Rishonim hold that the first "Hashem" is part of the introduction: "...ועיבור ה' על פניו ויקרא ה'", and Hashem called out; and only the second "Hashem" counts toward the 13 Middos. To make up for the missing *Middah*, then, נוצר חסד לאלפים is divided into two – *Notzer chesed* and *l'alafim*.

The Mekubalim A third opinion, based on the Arizal, is that the doubled "Hashem Hashem" is an introduction, the actual 13 Middos beginning with "Keil." The introductory paragraphs to the 13 Middos all begin with "Keil" – *Keil erech apayim, Keil Melech yoshaiv, Keil horaisa lanu* – and that may be a hint that the Middos do too. Rav Moshe Cordovero (Rama"K) in his *Tomer Devorah*, and also the Tashlich prayer, reflect this opinion, which is based on the *pesukim* of מי א-ל כמור (Michah 7:18-20). [Note: when pronouncing the word *Keil*, we must be careful to use a *tzeireh* (ל-א) and not a *segol* (אָל)]. Now, to compensate for yet another missing *Middah*, אפים and ארך are divided into two separate Middos.

(When the Chasam Sofer learned *Mesechta Kesubos* he asked his Rebbe, the *Hafla'ah*, why the fifth *perek* begins with the word אף, anger. His Rebbe explained that the 13 *perakim* of *Kesubos* correspond to the 13 Middos. The fifth *Middah* (according to the Arizal's count) is *apayim*, "He shows his countenance"; although אף usually denotes anger, the *remez* here is to *apayim* – anger transformed to *rachamim*.)

Sefer Chassidim Finally, the *Sefer Chassidim* presents a fourth calculation:

"Hashem Hashem, Keil" are all introductory, being Names of Hashem and not Attributes; the Middos of Rachamim begin appropriately enough with *Rachum*. However, this opinion (like Rabbeinu Tam's list) doesn't separate *erech* and *apayim*, or *notzer chesed* and *l'alafim*; as a result, we are left with only 10 Middos. The *Sefer Chassidim* says that the "missing" three Middos appear two *pesukim* later: וסלחת לעוננו ולחטאתינו ונחלתנו – 1) *selichas avon* 2) *selichas chait* 3) *un'chaltanu*. After each time we say the 13 Middos in *Selichos* we add this phrase, and the *Korban Nesanel* (*Rosh Hashanah* ad. loc.) points out that we do so on a *taanis* as well, our *minhag* seeming to reflect the last-mentioned opinion.

In Nusach Ashkenaz *minyanim* and in the Yeshivos, the *chazzan* says aloud "Va'yaavor Hashem ... vayikra" and the *tzibbur* responds "Hashem Hashem..." In Nusach Sefard *kehillos*, the line *Va'yaavor...* leads straight into the 13 Middos. Perhaps the reason for the *minhag* of Nusach Sefard is based on the dispute as to where the Middos begin. To avoid choosing a particular opinion, the *minhag* is to say from *Va'yaavor* until *un'chaltanu* without a break.

Rabi Yishmael Omair... Arizal explains that the 13 Middos of Rachamim parallel the 13 *middos she'haTorah nidreshes bahen* (recited right before *Pesukei D'Zimrah*). The *Kedushas Levi* (*Parshas B'haaloscha*) brings an example:

Davening to Hashem that his sister Miriam should be healed, Moshe Rabbeinu said "Keil na," invoking the first *middah* (according to the Arizal's count), "Keil." Hashem responded by using the concept of the first *drush*, which is "kal va'chomer": ... If a daughter disgraces her father, she is to be humiliated for seven days; *kal vachomer* someone who degrades the *Shechinah* by transgressing one of the commandments of the Torah (*Bava Kamma* 25a). This is a response literally "middah" k'neged "middah"!

In another example, Rav Hershel Ziditchover zt"l (quoted in *Iyun Tefillah*) explains the connection between the final *Middah*, *v'nakeh*, and the final *drush*, זה שני כתובים המכחישים זה, and the rule that when two *pesukim* contradict one another, a third *passuk* reconciles them:

In the Middos, "v'nakeh" (Hashem will cleanse) is followed by "lo yinakeh" (He will not cleanse). So which will it be? The Gemara (*Shavuos* 39a) answers by bringing the *passuk* ושב ורפא someone does *teshuvah*, then *v'nakeh*, but if not, *lo yinakeh*. Thus, two contradictory *pesukim* are reconciled by a third *passuk*.

Perhaps this last phrase referring to the power of *teshuvah* provides us with the proper mindset before commencing our *tefillah*.

